

'Overheidsinvesteringen als remedie tegen de crisis?'

C. P. Veerman en J. Verhulp

Inleiding

Het heeft er veel van weg dat, met het aantreden van het kabinet Lubbers, 'het grote bezuinigen' na een aantal jaren van vingeroefeningen op dit terrein in de nadagen van Van Agt, thans is begonnen. Vrijwel dagelijks worden we geconfronteerd met bezuinigingsplannen. Het openbaar vervoer, de ambtenaren-salarissen, het onderwijs, de kunst enz.; haast in elke sector wordt meer of minder diep het mes gezet. Doel is de terugdringing van het financieringstekort. De overheid zal, zo is de achterliggende gedachte, door haar uitgaven drastisch te beperken in de komende jaren de voorwaarden scheppen voor een economisch herstel. Dit herstel kan in deze filosofie alleen komen van een duurzame opbloei van de industriële activiteiten op basis van een gezonde concurrentiepositie van onze open economie ten opzichte van het buitenland. Er zijn ook andere remedies die worden voorgesteld om de crisis te bestrijden. Zo is er het zogenaamde plan Schouten dat via gelijktijdige loonbeheersing en belastingverlaging het kostenpeil wil drukken zonder de consumptieve bestedingen te laten inzakken. Volgens zijn de pleidooien van hen die de toepassing van de economie van het aanbod bepleiten, onder andere via deregulering en privatisering. Illustratief voor deze aanpak zijn de structurele maatregelen die binnen de commissie Wagner zijn ontwikkeld: stimulering van kansrijke innovaties via participatie door de Maatschappij voor Industriële Projecten (MIP), versoepeling van trage structuren op de arbeidsmarkt en de invoering van 'gezellensystemen' teneinde schoolverlaters de gelegenheid te bieden ervaring op concrete arbeidsplaatsen op te doen en tegelijkertijd de te hoge jeugdlonen te beperken.¹ Een ware rapsodie van meningen. De vraag mag worden gesteld of het zinvol is aan deze lijst van aanbevolen therapieën er nog één toe te voegen. Het antwoord daarop is tweeledig. In de eerste plaats toont de economische wetenschap bezien door de kennis theoretische bril, juist door de bonte verscheidenheid van meningen over de genezing brengende therapie die valt te constateren, haar zwakte. Voor vrijwel elke redenering die wordt aangevoerd om tot herstel te komen, valt vanuit een bepaalde gezichtshoek wel het een en ander te zeggen. Zo is ons kostenniveau in internationaal opzicht hoog, is het financieringstekort van de overheid structureel te hoog, is onze samenleving door de vele regels en voorschriften zeer gecompliceerd geworden; de voortva-

rende ondernemer moet zich inderdaad een moeizame weg banen door het oerwoud van reglementen en bepalingen; de hoge staatsschuld heeft stellig een opwaartse druk op het rentepeil, hetgeen de investeringen remt en zo kunnen we doorgaan. Het is echter de vraag of steeds slechts in één van de genoemde gezichtspunten, zoals de grote mate van stelligheid waarmee de diverse beweringen worden gedaan doet vermoeden, de uitsluitende oorzaak van de malaise is gelegen. De beoefenaars van de economische wetenschap zijn niet in staat om de grens tussen kennen en menen, tussen weten en van oordeel zijn, zodanig scherp af te bakenen dat daardoor de stelligheid waarmee de aanbevelingen worden gedaan kan worden gerechtvaardigd. Daarom moet achter de uiteenlopende aanbevelingen om uit de crisis te geraken, in evenredige mate met de stelligheid waarmee ze worden te berde gebracht, een politieke stellingname en

Samenvatting In dit artikel staat de vraag centraal in hoeverre en onder welke voorwaarden stimulerende overheidsmaatregelen effectief kunnen zijn. Er wordt nagegaan onder welke voorwaarden stimulerende maatregelen succesvol kunnen zijn. Het blijkt dat overheidsinvesteringen in de vorm van publieke werken in de bouwsector in hoge mate aan de ontwikkelde criteria tegemoet komen. In het bijzonder lijken landaanwinningsprojecten aanbeveling te verdienen. Omdat er in deze sector een concreet uitgewerkt project klaar ligt, het plan Waterman, wordt tenslotte aanbevolen dit plan zo spoedig mogelijk uitvoeriger op zijn economische merites te beproeven en bij positief resultaat spoorlags tot uitvoering over te gaan.

C. P. Veerman (1949) is wetenschappelijk hoofdmedewerker aan de Interfaculteit Bedrijfskunde te Delft. Hij doceert Algemene Economie en Kennis- en Wetenschapsleer. Tevens maakt hij als heemraad voor het CDA deel uit van het waterschap 'De Grootte Waard'. Adres: Poortweg 6-8, 2612 PA Delft, telefoon 015-569254.

J. Verhulp (1942) is als wetenschappelijk hoofdmedewerker verbonden aan de Economische Faculteit van de EUR. Hij doceert daar Marktanalyse & Bedrijfsstatistiek en Commerciële Economie. Als actief lid van de Volkspartij voor Vrijheid en Democratie is hij medegeïnteresseerd in politieke en maatschappelijke vraagstukken. Adres: EUR, Postbus 1738, 3000 DR Rotterdam, telefoon 010-525511.

daarmee een normatieve grondslag worden vermoed. Daar is op zich niets tegen maar er moet wel in het oog worden gehouden dat de grens van het gebied van wetenschap naar het terrein van de ideologie des te gemakkelijker wordt overschreden naarmate de empirische en theoretische basis van de wetenschap zwakker is. Welnu, voor wat de economische wetenschap betreft, behoeven we dus niet hoog op te geven. In de tweede plaats was de mening onder economen na de oorlog vanaf het prille begin van de macro-modellen van het Centraal Planbureau tot voor kort doortrokken van de gedachte dat men zoveel aan inzicht in de werking van de volkshuishouding had gewonnen, dat, gegeven de bekende doelstellingen van economische politiek, door het tijdig en op de juiste schaal hanteren van de geëigende instrumenten de beoogde doeleinden steeds zouden worden bereikt of dicht worden benaderd. Enige generaties economen zijn in die traditie opgeleid. De ernst van de huidige crisis maakt steeds meer duidelijk dat ons inzicht zeer gebrekkig is en uitermate partiëel. De modellen blijken slechts in staat om op de termen van hooguit enkele jaren redelijk betrouwbare voorspellingen te doen. Daarenboven is het voorwaarde dat de structurele veranderingen gering zijn of zich zo geleidelijk voltrekken dat het model en/of parameters door middel van het verwerken van de jongste gegevens steeds een stukje kan worden aangepast. Juist omdat zowel de empirische- als de theoretische basis van de economische wetenschap nog betrekkelijk gebrekkig is, kunnen er zoveel meningen onbekommerd gedijen. De 'feiten' geven geen definitief uitsluitsel over het gelijk of ongelijk van bepaalde opvattingen. Dat is op zich niet erg (het is hooguit voor velen teleurstellend), maar als men er de ogen voor sluit en net doet alsof de theorie die men aanhangt absoluut correct en universeel geldig is en door de feiten overtuigend wordt geschraagd, dan ontstaat daaruit het gevaar van wetenschappelijke pedanterie. De discussie die voor de voortgang van de wetenschap van levensbelang is, wordt dan een loopgravenoorlog van politiek of ideologisch verschillend denkenden die niets oplevert.

Een andere remedie?

Als uit geen der meningen een zekere koers voor het te voeren economisch beleid die tot herstel zal voeren kan worden afgeleid, waarop moeten de verantwoordelijke personen zich dan verlaten? De 'nieuwe'

aanpak van de crisis moet ons inziens geschieden vanuit de erkenning dat in vele opvattingen goede elementen steken en dat het erom gaat om deze goede elementen, voorzover ze niet strijdig zijn, in een breed geschakeerd economisch beleid elk hun plaats te geven. Wij willen een lans breken voor het doen van overheidsinvesteringen in de vorm van infrastructurele werken. We zullen nagaan onder welke voorwaarden van een dergelijke vorm van stimulering van de economie succes mag worden verwacht.

In de eerste plaats bestaat het gevaar voor een zeer open economie als die van ons land, dat een aanzienlijk deel van de bestedingsimpuls weglekt naar het buitenland. Als andere landen waarmee ons land intensieve handelsbetrekkingen heeft hun economie niet stimuleren, dan is het uiteindelijke effect op het nationaal inkomen van de bestedingsimpuls slechts een fractie van de oorspronkelijke grootte ervan. Om die reden wordt terecht gepleit voor een internationale aanpak van de crisis. De ontwikkelingen in Frankrijk als gevolg van de bestedingsverruimende maatregelen die Mitterand na zijn aantreden heeft doorgevoerd, vormen een overtuigend bewijs van de zinloosheid van een stimuleringsbeleid indien slechts een land dat onderneemt.

Met het erkennen van deze waarheid is het laatste woord hierover nog niet gesproken. Immers, in haar algemeenheid is bovengenoemde stelling correct, maar dit betekent niet dat er geen grote verschillen qua invoerlek tussen diverse vormen van stimulering zouden kunnen bestaan. Om een voorbeeld te noemen: als bij wijze van stimulerende maatregel de netto lonen door middel van een premie- of belastingverlaging zouden worden verhoogd, dan zal ongetwijfeld het invoerlek in de vorm van invoer van auto's, elektronica, buitenlandse reizen, enzovoort, veel groter zijn dan bijvoorbeeld een verhoging van de premie op koopwoningen die de bouw stimuleert. Het gaater dus om van de diverse stimulerende maatregelen het te verwachten invoerlek vast te stellen. Hoe kleiner het te verwachten invoerlek van een stimuleringsmaatregel, des te effectiever de bijdrage tot toeneming van het nationaal inkomen zal zijn. Het gaat er dus om in het kader van een stimuleringsbeleid die maatregelen te treffen welke een zo gering mogelijk invoerlek hebben.

In de tweede plaats is het van belang om vast te stellen dat macro-economisch gezien de investeringen sterk

achter gebleven zijn. De bruto investeringen van bedrijven als percentage van het bruto binnenlands product liepen van bijna 16% gemiddeld over de periode 1965/69 terug tot nauwelijks 10% in 1981. Van de OESO-landen (uitgezonderd Japan) was Nederland eerst koploper en thans hekkesluiters.² De roep om te komen tot stimulering van de investeringen is dan ook volkomen terecht. Maar ook hier is een nuancering op haar plaats. Het is de vraag of het herstel van de investeringen uitsluitend door het bedrijfsleven moet worden bewerkstelligd. Er is macro-economisch beschouwd geen enkele reden waarom de overheid zelf niet rechtstreeks voor een belangrijk deel tot het gewenste herstel van de investeringen, in de vorm van publieke werken, kan zorgdragen. De overheid kan hierbij als ondernemer optreden. Daarbij moet echter worden opgemerkt dat dit ondernemerschap van de overheid, wil het een goed ondernemerschap zijn, dit naar zijn aard meebrengt dat de investeringen die worden gedaan voldoen aan het criterium dat een 'gewone' ondernemer hieraan stelt, namelijk een te verwachten positieve rentabiliteit over de lange termijn. Dit brengt de eisen van doelmatigheid en efficiency met zich mee. Doelmatigheid omdat voor het eindproduct dat door middel van de investering zal kunnen worden aangeboden, een koopkrachtige vraag moet bestaan. Efficiency omdat, evenals bij bedrijven die continuïteit en winst als drijfveer voor hun bestaan hebben, er een voortdurende prikkel moet zijn om met de beschikbare middelen een zo optimaal mogelijk resultaat te bereiken.

In de derde plaats is het van belang in te zien dat niet slechts het invoerlek als negatief effect voor de beoordeling van stimulerende maatregelen bestaat, maar dat er ook een positief effect kan ontstaan in de vorm van toeneming van de uitvoer. Stimulerende maatregelen kunnen wel directe positieve effecten hebben op de uitvoer, bijvoorbeeld door exportsubsidies, maar over het algemeen zullen de effecten van stimulerende maatregelen meer indirect optreden. In het bijzonder geldt dit voor overheidsinvesteringen. De realisering van omvangrijke of gecompliceerde werken in opdracht van de overheid kan een belangrijke aanzet vormen voor het ontdekken en het ontwikkelen van nieuwe technologische vindingen. De mogelijkheid tot afzet van deze 'know-how' in het buitenland vormt een niet te veronachtzamen factor. Op die manier is de thuismarkt de bakermat voor de ontwikkeling van

produkten die later kunnen worden geëxporteerd. In de vierde plaats zijn de volgende feiten relevant. Er is momenteel een enorme werkloosheid en een grote onderbezetting van de kapitaalgoederenvoorraad in ons land, vooral in de sector van de weg-, water- en woningbouw. Daarentegen is de produktiefactor grond in ons dichtbevolkte land in de loop der jaren schaarser en schaarser geworden. De ontwikkeling van de grondprijzen illustreert dit. Het is een unieke oplossing om met behulp van de ruim voorhanden zijnde produktiefactoren arbeid en kapitaal aan de sterke vraag naar grond zoveel mogelijk tegemoet te komen. Een dergelijke oplossing stoelt op een puur Hollandse traditie: door middel van droogmakerijen en landaanwinningen heeft men de eeuwen door grond 'gemaakt'.

De vraag rijst na deze overwegingen rondom de criteria voor een succesvol gericht stimuleringsbeleid door middel van overheidsinvesteringen of er wel praktisch uitvoerbare mogelijkheden zijn die hieraan voldoen. Welnu, er is een adembenemende mogelijkheid in de vorm van een concreet en vergaand uitgewerkt plan dat in hoge mate aan de gestelde criteria voldoet: het plan Waterman.

Het plan 'Waterman'

In de jaren 1978 en 1979 ontwikkelt het Statenlid R. E. Waterman, vooral gedreven door de ruimtenood waarin de provincie Zuid-Holland verkeert, steunend op het principe van Svasek, 'bouwen met de natuur', een landaanwinningsplan.³ Dit plan bestaat uit twee hoofdonderdelen. Een noordelijk deelplan dat een wigvormige landaanwinning vanaf Hoek van Holland tot Scheveningen behelst en een zuidelijk deelplan bestaande uit een multi-functioneel schiereiland aan de Maasvlakte. Het centrale punt van het plan is te komen tot een integraal kustbeleid voor Zuid-Holland.

Er zijn aan dit plan zoveel interessante aspecten en het is zo veelomvattend dat in dit kader geen beschrijving kan worden gegeven die het plan recht doet. We moeten volstaan met het schetsen van enige grove trekken en ons beperken tot het noemen van enkele aspecten. Het plan heeft in de eerste plaats een belangrijk ruimtelijke ordeningsaspect: een landaanwinning van in totaal 2.350 ha alleen al in deelplan I, mogelijkheden voor het stichten van ca. 16.000 woningen ten westen van Den Haag en lokatiemogelijkheden voor de mo-

derne tuinbouw, voor een vliegveld en voor industrie- en havenactiviteiten.

In de tweede plaats is er een interessant waterstaatkundig aspect: de oriëntatie van de kustlijn wordt gunstiger zodat de kostbare beschermingsmaatregelen (Delflandse hoofden) kunnen vervallen.

In de derde plaats het milieu-aspect: er ontstaat de mogelijkheid om omvangrijke natuurgebieden aan te leggen in deelplan I terwijl door alternatieve lokatie van geplande woningbouw ten behoeve van Den Haag bestaande waardevolle gebieden behouden kunnen blijven. In deelplan II is voorzien in de mogelijkheid bestaand natuurgebied (duinen voor Voorne) te ontzien en nieuw natuurgebied te scheppen. Tevens valt op de nieuw aan te leggen landtong voor de vestiging van milieu-industrie en de opslag en verwerking van haven- en zuiveringsslib een vrijwel ideale vestigingsplaats te maken. De ruime mogelijkheden die deelplan II bevat om alternatieve energiebronnen aan te boren (windenergie) verdienen eveneens vermelding. Er kan hier bovendien een overslagterminal annex persstation komen voor de afvoer van het zout dat nu door de Franse kalimijnen in de Rijn wordt geloosd. Niet alleen biedt het plan, dat voorziet in afvoer per binnenschip (stroomafwaarts!) vanaf de kalimijnen naar de Noordzee, een mogelijkheid om tot een aanzienlijk betere capaciteitsbenutting van het beschikbare volume aan binnenschepen te komen, maar ook zouden door een oplossing van dit probleem op deze wijze er geen al te grote investeringen behoeven te worden gedaan. Gelet op de onzekerheid met betrekking tot de duur van de zoutlozingen is dit een belangrijk voordeel. Over de grote maatschappelijke en private baten die een oplossing van dit vraagstuk met zich mee zou brengen hoeft slechts verwezen te worden naar de zoutproblemen van de drinkwatervoorziening en de schade voor de Westlandse tuinders.⁴

Tenslotte, maar niet het minst belangrijk, het recreatieve aspect. In deelplan I zowel als in II ligt een aanzienlijke vergroting van de recreatiemogelijkheden besloten: strandverbreding bij Scheveningen, aanleg van duinmeren bij Kijkduin en Ter Heide en beschutte strandaccommodaties op het nieuwe schiereiland.

Evaluatie

Hieronder bekijken we het plan Waterman vanuit een macro economische gezichtshoek en stellen daarbij

de eerder ontwikkelde voorwaarden voor een succesvol stimuleringsbeleid centraal. Het lijkt daarbij nuttig om onderscheid te maken tussen primaire, secundaire en tertiaire economische effecten die aan het plan zijn verbonden.

De uitvoering van deelplan I kan in fasen geschieden; door steeds segment voor segment een stuk nieuw land door middel van opspuiting aan te winnen. Hierdoor kan de noodzakelijke inzet van groot baggermaterieel worden gespreid in de tijd. Voor de totale oppervlakte van deelplan I: ca. 2.350 ha, is naar schatting 300 miljoen m³ zand nodig. De primaire werkgelegenheidseffecten liggen voor de hand: mankracht en materieel, dat zowel door de wereldrecessie als door de afloop van de Deltawerken al stil ligt of straks vrij komt, kan direct worden ingezet. Bovendien kan het noodzakelijke materiaal, voornamelijk zand, rechtstreeks worden gewonnen uit de verbreding en verdieping van de Euro-Maasgeul ten behoeve van de Rotterdamse haven. Men kan concluderen dat voor wat het primaire effect betreft er geen invoer van materieel en grondstoffen noodzakelijk zal zijn en behoudens de noodzakelijke energie (olie) ook zeer weinig hulpstoffen. Daarbij zou het toe te juichen zijn dat er, waar mogelijk, gebruik zou worden gemaakt van het binnenlandse aardgas. Nu eens niet om in consumptief opzicht boven onze stand te leven, maar om via transformatie te worden tot een activum op de balans van de NV Nederland.

De secundaire effecten van het plan worden gevormd door de investeringen die op en rondom het gewonnen land kunnen worden gedaan. Hierbij kunnen we verwijzen naar de eerder besproken aspecten van ruimtelijke ordening en recreatie. Alleen al in deelplan I kunnen ca. 6.000 woningen worden gebouwd op het nieuwe land (Den Haag) en door verplaatsing van Zestienhoven nog eens ca. 10.000. Naast woningbouw bevat het totale plan de aanleg van havens, havenhoofden, gebouwen en installaties voor handel en industrie, en recreatieve voorzieningen zoals campings, hotels, wandelpromenades, strandaccommodatie, enzovoort.

De productiecapaciteit voor deze werkzaamheden is eveneens aanwezig: de totale bouwsector kent een grote werkloosheid en onderbezetting. Traditioneel geldt voor deze sector dat de invoerquote klein is. Er is geen reden om voor de uitvoering van het plan Waterman een groter invoeraandeel in de bouwproductie te

veronderstellen. Ook voor het secundaire effect geldt dus dat het 'invoerlek' van de stimulerende maatregelen gering is. Daarenboven kan voor zowel het primaire als het secundaire effect van dit plan worden vastgesteld dat vanwege de hoge werkloosheid en overcapaciteit in de sectoren waarop een beroep wordt gedaan, er geen omhoog stuwende invloed op het algemeen loon- en prijspeil zal uitgaan. Uitvoering van dit plan zal de inflatie niet aanwakken.

Tenslotte de tertiaire effecten. Hieronder kunnen effecten van verschillende soort worden begrepen. Zo zijn er effecten van technologische vernieuwing: door de uitvoering van dit plan komen nieuwe technieken tot ontwikkeling, kunnen vervolgens worden uitgeprobeerd en kunnen daarna bij gebleken geschiktheid elders worden aangewend of verkocht. De uitvoering van het plan zal een bakermat van nieuwe ideeën en technieken blijken te zijn. De aanwezige creativiteit en inventiviteit wordt geprikkeld; de bestaande kennis aangevuld en verbeterd. Dit alles heeft een direct positief effect voor de werkgelegenheid bij de rijks- en provinciale diensten alsmede van particuliere adviesbureaus. Voorts zijn er de effecten van onderhoud, reparatie en eerdere vervanging van het ingezette materieel. Hierdoor ontstaat werk voor scheepsbouw- en reparatiebedrijven en toeleveranciers. Deze soort van effecten kan worden aangeduid met afgeleide effecten van de feitelijke uitvoering van het werk.

Daarnaast zijn er grote afgeleide effecten te verwachten van de ruimtelijke invulling van het plan, zoals het scheppen van werkgelegenheid in de recreatiesector. Het bevorderen van het doorbrengen van de vakantie in eigen land is mede vanuit de ooghoek van de betalingsbalans aanbevelenswaardig; de uitvoering van dit plan biedt een goed aanknopingspunt hiervoor. Verder is er een positieve bijdrage aan werkgelegenheid en export te voorzien van het nieuwe tuinbouwgebied. De aardgasafzet naar het buitenland stagneert; er ligt in de mogelijkheden om via de weg van de tuinbouw op een indirecte wijze aardgas af te zetten en onze export te versterken, een niet te veronachtzamen mogelijkheid.

Tenslotte zijn er afgeleide effecten op het terrein van het milieu en de milieutechniek. Afgezien van de vraag of de samenleving nog kan en mag doorgaan om de produktie op een sterk milieubelastende wijze in de komende jaren te doen geschieden, liggen er nu al ontzaglijk grote internationale en nationale milieu-

vraagstukken die om een spoedige oplossing vragen: zoutlast in de Rijn, de berging van verontreinigde grond en de opslag van havenslib. Hiervoor zijn niet alleen nieuwe technieken nodig, maar meer nog noopt dit alles tot een adequate milieutechniek en het ontwerpen van een grote milieu-industrie. Nogmaals, hoe klein de milieubelasting van de industrie in de toekomst ook worden moge, er ligt werk voor vele jaren om de schade uit het verleden te herstellen. Het plan Waterman biedt de mogelijkheden voor een eerste aanzet daartoe.

Ook al zullen milieudeskundigen ten aanzien van het plan op sommige punten bezwaren of bedenkingen hebben, naar ons inzicht kan, volstrekt los van de kwestie of het milieu (nog) verder mag worden belast om de crisis te lijf te gaan door versoepeling van beschermende maatregelen (deregulering), de vraag of het plan Waterman *per saldo* het milieu schaadt, niet worden bevestigd. Integendeel, door de uitvoering van het plan worden wellicht bepaalde gebieden geschaad (bijvoorbeeld het gebied rondom de duinen van Voorne), echter het totaal bevat meer natuurterreinen dan er nu aanwezig is in het betreffende gebied. Ook op dit immateriële gebied is er *per saldo* dus winst te verwachten.

Conclusies en Aanbevelingen

Ons uitgangspunt in dit artikel is na te gaan onder welke voorwaarden van stimulerende maatregelen van de zijde van de overheid met als doel de crisis te bestrijden, succes mag worden verwacht.

Wij komen tot de conclusie dat het doen van overheidsinvesteringen in de vorm van publieke werken in de bouwsector in hoge mate aan de gestelde criteria voldoet. Bovendien hebben we de aandacht gevestigd op de aanwezigheid van een concreet en vergaand uitgewerkt plan dat voorziet in landaanwinning voor de kust van Zuid-Holland. Dit plan 'Waterman' vormt een veelbelovende mogelijkheid om de noodzakelijke overheidsinvestering een vaste vorm te geven.

We kunnen in het bestek van dit artikel niet verder gaan dan een kwalitatieve analyse van dit plan. Maar zoveel is daaruit wel duidelijk dat een zorgvuldige kosten-batenanalyse van dit plan op korte termijn ernstig aanbeveling verdient.

Aan het begin van dit artikel maakten we melding van de veelheid en de hardnekkigheid van de opvattingen om de crisis te bestrijden. Het huidige bezuini-

gingsbeleid, 'à l'outrance' naar het schijnt, biedt voor de korte en middellange termijn in ieder geval een verergering van de toestand. Het financieringstekort zal niet dalen maar stijgen. Dit laatste wordt hoe langer hoe meer bevestigd door de jongste ontwikkelingen. Recente voorspellingen tekenen een steeds somberder beeld.⁵ Ook al is het buiten kijf dat op een aantal punten, zoals de kosten van de sociale zekerheid en volksgezondheid, ingrijpend zal moeten worden bezuinigd omdat we boven onze stand hebben geleefd, het huidige beleid zal het herstel van de economie niet bewerkstelligen. Het is de verdienste van Keynes geweest de taak en de mogelijkheden te hebben benadrukt die de overheid heeft om als motor van een economisch herstel op te treden. Maar algemene stimuleringsmaatregelen bieden echter geen soelaas voor ons land. Daarom pleiten wij voor de uitvoering van het plan Waterman: een gerichte overheidsinvestering met een zeer gering invoerlek, die hoogst interessante 'spin off'-effecten heeft en waarvoor de noodzakelijke kennis en productiecapaciteit ter beschikking staat. Het plan Waterman biedt ons land een gelegenheid om innovatie te doen stoelen op traditie in een Hollands stuk werk met zeer grote baten op korte en langere termijn.

Aan het adres van diegenen die de alevien Hollandse vraag stellen: wie zal dat betalen? het volgende. Het is een eenvoudige boerenwijsheid, maar daarom niet minder waar, dat nu eenmaal de 'cost' voor de 'baet' uit gaat. Investeren is durven; waarom zou de overheid niet in de letterlijke zin 'ondernemer' kunnen worden? Laat de overheid, analoog aan de wijze waarop in vroeger dagen landaanwinning werd gefinancierd en beheerd, voor de uitvoering, uitgifte en beheer van deze landaanwinning een aparte 'dienst' (of een zelfstandig 'Schap') creëren, die in financieel opzicht los staat van de rijksbegrotingen die door middel van de uitgifte van door de Staat gegarandeerde leningen aan de vereiste financiële middelen kan komen. Op die manier blijven de kosten van het plan overzichtelijk en beter beheersbaar. De departementale begrotingen waaraan de uitvoering van het plan zou zijn gelieerd, worden niet beïnvloed en de gewenste overzichtelijkheid in het kader van het streven tot vermindering van de uitgaven per departement blijft gehandhaafd.

Als laatste aanbeveling een procedurevoorstel. Vanzelfsprekend kan men met een zo omvangrijk

karwei niet morgen aan de gang gaan. Waar het nu om gaat is de belangstelling en expertise van Provincie, gemeenten, openbare lichamen van bestuur met een bijzondere taak, rijks- en provinciale diensten, die nu nog verbrokkeld is, te bundelen in één orgaan. Daartoe zou de regering op korte termijn een regeringscommissie moeten instellen (onder voorzitterschap van een op het terrein van de waterstaat gezaghebbend en zo veel mogelijk onafhankelijk politicus of bestuurder) met de speciale taak de merites van dit plan te onderzoeken. Gezien het vele werk dat al door de ontwerper is verricht en de grote hoeveelheid van materiaal en ideeën dat al beschikbaar is, moet een dergelijke commissie binnen een half jaar na instelling tot een conclusie kunnen komen.

Tenslotte: een pleidooi

In het debat tussen de economen heeft Tinbergen⁶ de 'grand old man' er onlangs zeer terecht op gewezen dat de burgers en de politici het recht hebben te eisen dat naar een synthese tussen de meningen wordt gezocht. Deze oproep is zeer op zijn plaats, doch zal eerst op de langere termijn hopelijk tot een consensus kunnen leiden. Laten de economen het tot hun taak rekenen om hieraan te werken en hun kennis te verdiepen. Ons voorstel komt bovendien in tijd van, althans gedeeltelijke, kentering in het denken over het nut van stimulerende maatregelen. Met Thurow zijn wij het eens over het gevaar van speculatie over de spontane toename van de investeringen ten gevolge van het scheppen van 'ruimte' voor private investering.⁷ Die zullen er op langere termijn wellicht komen, maar eerst dient op grond van doelmatig en gericht stimuleringsbeleid het vertrouwen van burgers en ondernemers in het economisch klimaat, maar vooral ook in de potentie van dit kleine land, te worden hersteld. Het scheppen van ruimte voor de private sector is een noodzakelijke maar in de huidige situatie géén voldoende voorwaarde. Als we uit de geschiedenis niet willen leren, dan zijn we, naar een woord van de Talleyrand, gedoemd om haar te herhalen. Als we van de wijze waarop de vaderlandse regeringen de vorige grote depressie vergeefs hebben geprobeerd te bestrijden, niets hebben geleerd, dan zijn we gedoemd om dezelfde hoge prijs te betalen als toen. Het is de taak van de overheid om naast de noodzakelijke bezuinigingen, de bevolking d.m.v. overheidsinvesteringen een perspectief op economisch herstel te bieden.

Noten

¹ Zie daartoe een aantal voortgangsrapporten van de Adviescommissie inzake de voortgang van het Industriebeleid in de jaren 1981 en 1982.

² *Jaarverslag Nederlandse Bank 1981*, blz. 36, tabel 4.

³ Rapport R. E. Waterman: *'Naar een integraal kustbeleid voor Zuid-Holland'*, Den Haag, 1982.

⁴ Zie het artikel van K. W. Cuperus dienaangaande in de

NRC van 11 februari 1983.

⁵ Zie het meest recente rapport van de *OESO* met betrekking tot de ontwikkelingen in ons land.

⁶ Zie J. Tinbergen: 'De noodzaak van een synthese', *Economisch-Statistische Berichten*, 67e jaargang, no. 3383, 1 december 1982, blz. 1284 en 1285.

⁷ Lester C. Thurow over de 'Grote Stagnatie', onder andere in *Intermediair*, 18e jaargang, 46, 19 november 1982.